

Sociologie

**Etnické menšiny, problematika inter-
etnického soužití: předsudky, diskriminace,
integrace**

Mgr. Petra Klvačová, PhD.

27. 2. 2014

Etnicita (Giddens 1999) – kulturní praktiky a názory určité skupiny lidí, které ji odlišují od ostatních. Příslušníci skupiny se považují za odlišné od jiných skupin ve společnosti a ta je tak také vnímá.

Nejčastější **charakteristiky**, jimiž se **etnické skupiny** navzájem odlišují, jsou: **jazyk, dějiny, původ** (i domnělý), **náboženství, styl oblékání** nebo **zdobení**.

Mnoho současných společností je **etnicky pluralitních** - tvoří je několik velkých etnických skupin, které společně tvoří jeden politický a ekonomický celek (stát), zároveň ale udržují vzájemný odstup.

Etnické rozdíly jsou často **spojeny s majetkovou a mocenskou nerovností** a se vzájemnou nevraživostí mezi skupinami, která může být příčinou **sociálních konfliktů**.

Menšiny/menšinová etnika – pojmy používané v sociologii, **nevyjadřují** pouze **kvantitativní** charakteristiku. Za menšiny jsou v sociologii považovány pouze ty skupiny, které jsou vůči většinové společnosti ve **znevýhodněném postavení**.

Znevýhodnění vytváří uvnitř menšin pocit **sounáležitosti**. Ten se ještě zvyšuje, jsou-li příslušníci menšiny terčem **předsudků** a **diskriminace**.

Příslušníci menšiny se často považují za „**vyčleněné**“ (vyloučené) z většinové společnosti, nezřídka skutečně žijí ve **fyzické a sociální izolaci** v určitých lokalitách.

Jen **výjimečně** dochází ke **sňatkům** s příslušníky majority nebo jiných menšin, často sami příslušníci menšiny prosazují aktivně **endogamii**.

Nejvíce pronásledovanou menšinou byli ve 20. století Židé.

Rasy – vědecky nepodložené rozdělování lidské populace na základě **biologických** odlišností. Teorie, podle které selidstvo vyvinulo v několika nezávislých liniích, byla přesvědčivě vědecky vyvrácena.

Rozdíly ve fyzické typologii jsou výsledkem mísení více či méně příbuzných osob – míra příbuznosti při sňatku závisí na stupni kontaktu různých sociálních a kulturních skupin.

Pouze část **fyzických rozdílů** mezi lidmi má dědičnou povahu, některé jsou **zdrojem společenské diskriminace**, zatímco jiné ne. Tato diskriminace má tedy nikoli biologický, ale **sociální základ**.

Tzv. „rasové odlišnosti“ jsou tedy projevy fyzické variability, které si **příslušníci určité komunity nebo společnosti vybrali jako etnicky významné**. Např. barva pleti je významná, a barva vlasů ne.

Předsudky – názory nebo postoje jedné skupiny vůči druhé – apriorní představy o jedinci nebo skupině, založené spíše na informacích „z doslechu“ než na přímé zkušenosti.

Diskriminace – skutečné jednání vůči druhým – stav, kdy jedné skupině lidí jsou upírána práva a příležitosti, jimiž disponují druzí.

Velmi často jsou **příčinou diskriminace předsudky**, oba jevy však **mohou existovat také nezávisle** na sobě. Lidé mohou být předpojatí, ale nedávat to najevo, a naopak mohou diskriminovat, aniž by trpěli předsudky.

Teoretické výklady vzniku předsudků a diskriminace:

- a) **Stereotypy/Stereotypní uvažování** – k utřídění každodenních zkušeností používáme kategorie – „stereotypy“. Některé z nich jsou hodnotově neutrální, jiné – příliš rigidní, založené na špatných nebo neúplných informacích – mohou vést k předsudkům nebo dokonce k diskriminaci.
- b) **Autoritářská osobnost** (Theodor W. Adorno) – někteří lidé jsou na základě výchovy ve fázi rané socializace (přílišná přísnost, nedostatečné projevy lásky) a z toho plynoucích potlačovaných úzkostí náchylnější ke stereotypnímu uvažování.
- c) **Etnocentrismus** – nedůvěra k těm druhým spojená se sklonem hodnotit jejich kulturu měřítky své vlastní. Etnocentrické jsou

prakticky všechny kultury, etnocentrismus podporuje vznik stereotypů – jiné kultury bývají vnímány např. jako zaostalejší.

Možné modely vývoje interetnických vztahů

- a) **Asimilace** – spočívá v tom, že přistěhovalci opustí vlastní tradice a zvyky, aby se přizpůsobili majoritní společnosti. „Asimilačnímu tlaku“ byly vystaveny například celé generace amerických přistěhovalců.
- b) **Tavící kotel** – tradice přistěhovalců nejsou potlačeny tradicemi dominantními, ale mísí se s nimi, takže se vyvíjejí nové kulturní vzorce. Do jisté míry lze takto popsat situaci v současných Spojených státech.

c) Kulturní pluralismus (multikulturalismus) – myšlenkový a politický proud založený na názoru, že v jednom demokratickém státě mohou žít pohromadě příslušníci různých kultur, náboženských vyznání, ras, odlišných hodnot, vzájemně si rozumět a učit se od sebe navzájem.

Tento směr stojí v opozici vůči ideálu národního státu, který vznikl v Evropě na počátku 19. století, a podle něhož by státy měly být založeny na jednotě národa, kultury a jazyka. Na stejné představě je založena také ideologie nacionalismu, který bývá v současnosti často chápán jako opozice právě vůči multikulturalismu.

V tradičních přistěhovaleckých zemích, jako jsou např. Spojené státy, je pluralita kultur přijímána s větší otevřeností a samozřejmostí než v zemích, které byly tradičně budovány jako národní státy (prakticky všechny evropské země) a novodobé přistěhovalectví tento jejich tradiční charakter proměňuje.

Současné společnosti jsou pluralistické, ale etnické rozdíly jsou v nich stále spojené s nerovnostmi.

Vládní politiky většiny západních zemí směřují k **asimilaci**, která je však problematická – obzvláště v případně etických menšin, které se výrazně fyzicky odlišují od majority. Model **tavícího kotle** má malou šanci na úspěch kvůli přetrvávajícímu rasismu.

Sami **příslušníci menšin** se čím dál častěji hlásí k **pluralismu** – v praxi je však tento cíl, stát se „odlišnými, ale rovnocennými“, zatím v nedohlednu.

Přetrvává tendence vidět v příslušnících menšin **viníky nejrůznějších problémů** – např. ohrožení pracovních míst.

Integrace – společenský proces začleňování přistěhovalců, který probíhá souběžně v celé řadě oblastí (je multidimenzionální), a to jak na straně přistěhovalců, tak na straně přijímající společnosti (oboustranný).

Např. Bosswick a Heckmann (2006) definují integraci takto: *„Je to inkluze a akceptace přistěhovalců do klíčových institucí, vztahů a pozic hostitelské společnosti. (...) Pro přistěhovalce znamená integrace*

proces učení se nové kultuře, nabývání práv a povinností, získávání přístupu k pozicím a sociálnímu statusu, budování osobních vztahů se členy hostitelské společnosti a vytváření pocitu přináležitosti a identifikace se společností. Pro hostitelskou společnost znamená otevření institucí a garanci rovných příležitostí pro přistěhovalce.“
(citováno podle Rákoczyová, Trbola, eds. 2010)

Lze rozlišit různé **dimenze sociální integrace**:

- a) **Strukturální** dimenze – rovný přístup a participace na mechanismech a institucích, které jsou v hostitelské společnosti považovány za klíčové. Jedná se o „získávání pozice“ ve společnosti.

- b) **Kulturní** dimenze – „akulturace“ – nabývání znalostí a kompetencí, které umožňují porozumění typickým situacím ve společnosti, jednání v souladu se společenskými normami a běžnými společenskými scénáři.
- c) **Interaktivní** dimenze – sociální kontakty se členy hostitelské společnosti, jejich charakter, kvalita, četnost. Nejbližším vztahem tohoto typu jsou smíšená manželství, důležité je však i navázání méně blízkých vztahů neformálních (přátelé, sousedé, známí) nebo formalizovaných (členství v dobrovolných spolcích, organizacích, církvi a podobně).
- d) **Identifikační dimenze** – subjektivní vnímání příslušnosti k hostitelské společnosti a redefinice hranice mezi „my“ a „oni“. Identifikace je proces, kdy jedinec vnímá sama sebe a společenský

útvár, v němž žije, jako jeden celek – vyjadřuje myšlenkový a emocionální vztah mezi jednotlivcem a sociálním systémem jako celkem.

Tato dimenze integrace je úzce spojena s **otázkou identity přistěhovalce** a její proměny v souvislosti s emigrací a usazováním se v hostitelské společnosti.

Problematika **integrace** se nemusí týkat pouze přistěhovalců, ale také **příslušníků menšin** – všechny z výše zmíněných dimenzí integrace lze např. v naší společnosti vztáhnout na **romskou menšinu** a ptát se, nakolik z hlediska těchto dimenzí vnímá společnost Romy jako integrované, a nakolik se tak mohou cítit oni sami.

Vybraná doporučená literatura k tématu

BITTNEROVÁ, D. / MORAVCOVÁ, M., ed. (2006): *Etnické komunity v České společnosti*. Praha: Ermat.

BITTNEROVÁ, D. / MORAVCOVÁ, M., ed. (2005): *Kdo jsem a kam patřím? Identita národnostních menšin a etnických komunit na území České republiky*. Praha: Sofis.

KLVAČOVÁ, P. (2012): *Biografie a identity cizinců usilujících o integraci do české společnosti. Od samozřejmé nerovnosti k nesamozřejmé rovnosti*. Praha: Národohospodářský ústav Josefa Hlávky.

KLVAČOVÁ, P. (2006): Uznání cizinců v každodenním životě. In: J. Šanderová, ed.: *Nerovnosti kolem nás. Analýza utváření sociálních nerovností v každodenním životě*. Praha: UK FSV. Institut sociologických studií. Str. 9-28.

KLVAČOVÁ, P. / BITRICH, T. (2003): Jak se (ne)píše o cizincích. In: B. Hořavová, ed.: *Nečitelní cizinci. Jak se (ne)píše o cizincích v českém tisku*. Praha: Multikulturní centrum Praha, o.p.s. Str. 19-36.

- KORECKÁ, Z. (2008): Migrace z Makedonie a její proměny. In: Z. Uherek, Z. Korecká, T. Pojarová, eds.: *Cizinecké komunity z antropologické perspektivy: vybrané případy významných imigračních skupin v České republice*. Praha: Etnologický ústav AV ČR. Str. 211-250.
- MASURE, F. (2002): Jak se stát Francouzem: Antropologie naturalizace. *Cargo* (1-2).
- RÁKOCZYOVÁ, M. / TRBOLA, R., ed. (2010): *Sociální integrace přistěhovalců v České republice*. Praha: SLON.
- VENDLOVÁ, V., ed. (2008): *Rozhledna sociální integrace - katalog příkladů dobré praxe v oblasti romské integrace*. Praha: Otevřená společnost, o.p.s